

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Katowicach

LKA.411.001.07.2022

Pan
Norbert Bień
Wójt Gminy Klucze
ul. Partyzantów 1
32-310 Klucze

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I/21/008 Działania właściwych organów i instytucji w związku z zaprzestaniem działalności Kopalni Olkusz-Pomorzany w Zakładach Górniczo-Hutniczych "Bolesław" wpływającym na funkcjonowanie trzech rzek: Sztoły, Baby i Białej

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Gminy Klucze, ul. Partyzantów 1, 32-310 Klucze.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Norbert Bień, Wójt Gminy Klucze, od 2014 r. do nadal. (akta kontroli str. 5-8)
Zakres przedmiotowy kontroli	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uczestniczenie samorządów w wydawaniu decyzji i pozwoleń mających związek z likwidacją Kopalni Olkusz-Pomorzany. 2. Udział mieszkańców w procesie likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany. 3. Minimalizowanie szkód środowiskowych w trakcie likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany.
Okres objęty kontrolą	Od 1 stycznia 2018 r. do dnia zakończenia czynności kontrolnych (badania kontrolne obejmą również działania i zdarzenia zaistniałe przed 1 stycznia 2019 r., w przypadkach, gdy miały wpływ na działalność objętą kontrolą).
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ¹ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	Mirosław Sekuła, doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LKA/64/2022 z 2022 r. Stanisław Tarnowski, główny specjalista k.p., upoważnienie do kontroli nr LKA/63/2022 z 22 marca 2022 r. (akta kontroli str. 1-4)

¹ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: „ustawa o NIK”.

II. Ocena ogólna² kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

NIK ocenia pozytywnie działalność Urzędu w badanym zakresie. Urząd aktywnie uczestniczył w działaniach mających na celu zapobieżenie negatywnym skutkom likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany, w szczególności w zapewnieniu wody pitnej dla mieszkańców Gminy. Społeczność lokalna była informowana o możliwych negatywnych skutkach likwidacji Kopalni. Wójt Gminy Klucze, we współpracy z innymi partnerami zgłaszał do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska zgłoszenia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku, w związku z przewidywanym rozpoczęciem procesu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany. Ponieważ tylko niewielka część południowego obszaru Gminy obejmuje teren górniczy Kopalni Olkusz-Pomorzany, na którym prowadzona była eksploatacja rud cynku i ołowiu, Gmina nie doświadcza znacznych bezpośrednich skutków jej likwidacji. Obserwowane zmiany wynikają głównie z wcześniejszej działalności Kopalni i powstania tzw. leja depresji³. Problemy w przyszłości mogą wynikać głównie z ewentualnych podtopień i zalewisk po zaprzestaniu odwadniania Kopalni Olkusz-Pomorzany.

Istniejący stan prawny uniemożliwił aktywny udział społeczności Gminy w opiniowaniu Planu ruchu likwidowanej Kopalni Olkusz-Pomorzany. Uwagi Wójta, ujęte w opinii przedmiotowego Planu ruchu, nie zostały uwzględnione w decyzji Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Krakowie o zatwierdzeniu Planu ruchu likwidacji Kopalni, choć postulowany w nich system monitoringu został przewidziany w procesie jej likwidacji.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowej⁴ kontrolowanej działalności

OBSZAR 1. Realizacja ustawowych zadań RDOŚ w części dotyczącej likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany

Opis stanu faktycznego

1.1 Gmina Klucze jest gminą wiejską, w północno-zachodniej części województwa małopolskiego, na terenie powiatu olkuskiego na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej. Zajmuje powierzchnię 119 km², obejmuje 15 sołectw a zamieszkuje ją 15 000 mieszkańców. Południową część terenu Gminy zajmuje teren górniczy Kopalni Olkusz-Pomorzany, określony na podstawie koncesji nr 1/2009 udzielonej przez Ministra Środowiska decyzją z dnia 2 lutego 2009 r. (ze zm.) dla złoża „Klucze I”.

Urząd Gminy Klucze⁵ jest jednostką budżetową Gminy i stanowi aparat pomocniczy Wójta. Szczegółową organizację Urzędu oraz zasady jego funkcjonowania określa regulamin organizacyjny, stanowiący załącznik do zarządzenia Wójta z dnia

² Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

³ Lej depresji (lej depresyjny) – jest to strefa obniżenia powierzchni piezometrycznej, czyli zwierciadła wód podziemnych wywołanego odwadnianiem poziomów wodonośnych. Lej depresji powstaje w wyniku zmian hydrodynamicznych związanych z drenażem wód (odwodnieniem) w obrębie wyrobiska. Istnieje kilka metod wyznaczania leja depresji i w zależności od przyjętej metody, powierzchnia leja może się znacznie różnić. Problem opisano w miesięczniku Wyższego Urzędu Górniczego „Bezpieczeństwo Pracy i Ochrona Środowiska w Górnictwie” nr 2(330) 2022 r. W przypadku leja depresji wywołanego działalnością Kopalni Olkusz-Pomorzany, jego wielkość szacowana jest przez różne środowiska naukowe w przedziale 300 – 1000 km².

⁴ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁵ Dalej: Urząd.

15 stycznia 2018 r.⁶ Organizację oraz zasady funkcjonowania Urzędu w okresie objętym kontrolą⁷ określał regulamin organizacyjny Urzędu Gminy Klucze, wprowadzony zarządzeniami Wójta: z dnia 1 czerwca 2011 r.⁸ oraz z 15 stycznia 2018 r.⁹

(akta kontroli str. 29-84, 363)

1.2. Wydobyte od co najmniej tysiąca lat rud ołowiu oraz rud cynku od początku XIX wieku było jednym z ważnych źródeł utrzymania mieszkańców ziemi olkuskiej, w tym mieszkańców Gminy Klucze. Proces ten z pewnymi przerwami trwał do roku 2020. Działalność górnictwa w kopalni Olkusz rozpoczęto w 1958 r., a pierwsze wyrobiska korytarzowe, które odwadniano, zaczęto drążyć na początku lat sześćdziesiątych XX wieku. Z kolei kopalnię Pomorzany zaczęto budować w 1969 r., a pierwsze odcinki chodników drenujących wykonano na początku lat siedemdziesiątych XX wieku. Należąca do Zakładów Górniczo-Hutniczych Bolesław SA¹⁰ Kopalnia Olkusz-Pomorzany, powstała w wyniku połączenia obu kopalń. W trakcie procesu wydobywczego, wypompywała ona na powierzchnię (według danych z II kwartału 2020 r.), 239,1 m³/min wód dopływających do wyrobisk dołowych Kopalni. W chwili obecnej złoża rud uznane za ekonomicznie opłacalne do wydobywania, zostały zczzerpane i Kopalnia Olkusz-Pomorzany z dniem 31 grudnia 2020 r. zakończyła wydobywanie¹¹. Obecnie prowadzony jest proces likwidacji kopalni¹². Plan ruchu/likwidacji kopalni przewiduje zakończenie procesu na rok 2025. Najważniejszym jej etapem jest zatopienie Kopalni w sposób naturalny, które rozpoczęło się z początkiem 2022 r. poprzez wyłączenie z ruchu pomp głównego odwadniania w okresie grudzień 2021 r. – styczeń 2022 r.

Teren Gminy zlokalizowany jest w obszarze leja depresji, wytworzonego w okresie działalności kopalń rud cynku i ołowiu, określanego w różnych dokumentach w przedziale od 300 do nawet 1000 km². Po zaprzestaniu odwadniania Kopalni lej depresji zacznie wypełniać się wodą z opadów i przepływów podziemnych. Towarzyszyć temu będą powstawanie zalewisk, lokalnych zapadlisk, a także zaniki bądź znaczne zmniejszanie cieków wodnych w tym rzek Baby, Białej, Sztoły i Białej Przemszy. Proces ten będzie trwał według szacunkowych danych od kilkunastu do kilkudziesięciu lat.

Wody z odwadniania wyrobisk podziemnych Kopalni Olkusz-Pomorzany trafiały kanałem Dąbrówka do rzeki Biała, której fragment wyschniętego koryta przebiega przez południową część Gminy Klucze, oraz kanałem południowym do rzeki Baba, będącej dopływem rzeki Sztoła. Rzeka Biała jest największym, lewobrzeżnym dopływem Białej Przemszy.

(akta kontroli str. 363-364)

⁶ Zarządzenie nr 0050.4.2018 (aktualizowane).

⁷ Od 1 stycznia 2018 r. do czasu zakończenia czynności kontrolnych w Urzędzie.

⁸ Zarządzenie nr 0050.47.2011 ze zm.

⁹ Zarządzenie nr OR.0050.4.2018 ze zm.

¹⁰ Dalej: ZGH Bolesław. W dniu 7 listopada 2012 r. Zarząd prywatnej spółki Stalprodukt S.A. zawarł ze Skarbem Państwa umowę, w wyniku której Stalprodukt S.A. nabył 10 961 600 akcji imiennych spółki Zakłady Górniczo-Hutnicze "Bolesław" S.A. (ZGH "Bolesław" S.A.) z siedzibą w Bukownie, stanowiących 86,92 proc. jej kapitału zakładowego.

¹¹ W dniu 29 kwietnia 2020 r. Zarząd spółki ZGH Bolesław podjął uchwałę nr 60/2020 w sprawie zakończenia wydobywania rud cynkowo-ołowiowych z dniem 31 grudnia 2020 r.

¹² W dniu 21 października 2020 r. do Dyrektora OUG w Krakowie wpłynął wniosek ZGH Bolesław. w sprawie zatwierdzenia planu ruchu likwidowanego podziemnego zakładu górnictwa Kopalnia „Olkusz-Pomorzany” na lata 2021-2025. Decyzją z dnia 23 grudnia 2020 r. znak KRA.9200.13.2020.MM, l.dz. 36753/12/2020 Dyrektor OUG w Krakowie zatwierdził planu ruchu likwidowanego podziemnego zakładu górnictwa Kopalni „Olkusz – Pomorzany” na lata 2021-2025.

Zgodnie z informacją uzyskaną w Okręgowym Urzędzie Górniczym w Krakowie, w okresie od 1 stycznia 2018 r. do 31 grudnia 2019 r. Kopalnia Olkusz-Pomorzany funkcjonowała w oparciu o Plan ruchu zakładu górnictwa Kopalni Olkusz-Pomorzany na lata 2018-2022, zatwierdzony decyzją Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego z dnia 19 grudnia 2017 r., znak KRA.920.201.2017.MM. Plan ruchu został sporządzony przez przedsiębiorcę m. in. w oparciu o warunki koncesji:

- nr 172/93 udzielonej przez Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20 lipca 1993r. (ze zm.) dla złoża „Pomorzany” dla Zakładów Górniczo-Hutniczych Bolesław¹³,
- nr 8/2003 udzielonej przez Ministra Środowiska z dnia 15 października 2003 r. (ze zm.) dla złoża „Olkusz” dla Zakładów Górniczo-Hutniczych Bolesław¹⁴,
- nr 1/2009 udzielonej przez Ministra Środowiska decyzją z dnia 2 lutego 2009 r. (ze zm.) dla złoża „Klucze I” dla ZGH Bolesław,

oraz załączniki do wniosków koncesyjnych, tj. Projekty Zagospodarowania Złóż (z ich późniejszymi zmianami).

Wraz z planem ruchu na lata 2018-2022 przedsiębiorca ZGH Bolesław przedłożył pozytywne opinie jednostek samorządu terytorialnego, tj. postanowienia Burmistrza Miasta i Gminy Olkusz¹⁵, Wójta Gminy Bolesław¹⁶ i Wójta Gminy Klucze¹⁷.

(akta kontroli str. 364)

1.3 Burmistrz Miasta i Gminy Olkusz, Burmistrz Miasta Bukowno, Wójt Gminy Klucze, Wójt Gminy Bolesław oraz Zarząd Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. z siedzibą w Olkuszu¹⁸ w piśmie z dnia 28 września 2012 r. do RDOŚ dokonali zgłoszenia bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku w związku z „przewidywanym na 2016 r. rozpoczęciem procesu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany”. Jako kryterium wystąpienia szkody w wodach podano:

- pogorszenie warunków poboru lub uzdatniania wody przeznaczonej do spożycia w związku ze zmianami standardów jakości tej wody, o których mowa w art. 50 ust. 1 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne, spowodowane przewidywanym na 2016 r. rozpoczęciem procesu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany poprzez jej całkowite zatopienie;
- podwyższenie poziomu wód podziemnych powodujące niekorzystne zmiany jakościowe tych wód i środowisk od nich zależnych - w obszarze leja depresji;
- konieczność zmiany dotychczasowego sposobu wykorzystania powierzchni ziemi w związku z wystąpieniem zalewisk i podtopień.

W piśmie powołano się na opracowania naukowe wskazujące na bardzo poważne skutki likwidacji Kopalni poprzez całkowite zaprzestanie pompowania, w tym m.in. ponadnormatywne stężenie siarczanów oraz pierwiastków śladowych w wodach podziemnych, uniemożliwiające ich wykorzystanie w charakterze wody pitnej, a także migrację zanieczyszczonych wód w warstwie wodonośnej oraz lokalne podtopienia terenu, skutkujące koniecznością zmiany dotychczasowego sposobu wykorzystania powierzchni ziemi. Wskazywano także na dwa alternatywne sposoby likwidacji Kopalni, tj. likwidację z zachowaniem dotychczasowego pompowania oraz z częściowym utrzymaniem pompowania wód kopalnianych w rejonie Komory Pomp Głównego Odwadniania przy szybie Bronisław.

¹³ Właścicielem tej koncesji był podmiot państwowy Zakłady Górniczo-Hutnicze Bolesław, który był poprzednim właścicielem Kopalni Olkusz-Pomorzany.

¹⁴ Właścicielem tej koncesji także był podmiot państwowy Zakłady Górniczo-Hutnicze Bolesław.

¹⁵ Znak KU/OZ.670.15.2017 z dnia 2 listopada 2017 r.

¹⁶ Znak GRE.6524.4.2017 z dnia 30 października 2017 r.

¹⁷ Znak GPK.6524.5.2017 z dnia 26 października 2017 r.

¹⁸ Dalej: PWiK w Olkuszu.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska wydał 23 czerwca 2015 r. postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania w sprawie bezpośredniego zagrożenia szkodą w środowisku w wodach oraz powierzchni ziemi, w wyniku przewidywanego na rok 2016 rozpoczęcia procesu likwidacji kopalni rud cynku i ołowiu „Olkusz-Pomorzany” poprzez jej całkowite zatopienie¹⁹. W obszernym uzasadnieniu stwierdził m.in., że trudno jest przewidzieć poziom zwiększenia ładunku siarczanów w wodzie podziemnej, jednak bazując na ocenie ZGH Bolesław wynikającej z doświadczeń położonego w pobliżu likwidowanego Zakładu Górniczego „Trzebieńka” SA²⁰ nie powinno to doprowadzić do istotnego pogorszenia jakości wód podziemnych w rejonie Olszusa. Dokonywane pomiary wody zlikwidowanego poprzez całkowite zatopienie ZG Trzebieńka wskazywały na znaczne różnice mineralizacji wody, wynikające m.in. ze sposobu i miejsca pobierania próbek. Jednak opracowane m.in. na zlecenie ZGH Bolesław oraz PWiK w Olszusu dalsze opracowania, opinie i ekspertyzy wskazują na duże prawdopodobieństwo, że w wyniku likwidacji Kopalni, przez jej zatopienie, w zasięgu jej oddziaływania nastąpi zanieczyszczenie wód podziemnych w stopniu powodującym ich degradację i wykluczenie możliwości ich wykorzystania do zaopatrzenia ludzi w wodę. Z tego względu uzasadnionym jest zaopatrzenie w wodę rejonu olszusińskiego ze studni (istniejących i planowanych) zlokalizowanych poza zasięgiem triasowego leja depresji, wywołanego odwodnieniem górotworu. Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska stwierdził, że nieracjonalnym jest z przyczyn technicznych, ekonomicznych (koszt rocznego pompowania określono w tym okresie na 30 mln zł) i ekologicznych (utrzymywanie leja depresji, dalsze wietrzenie górotworu oraz utlenianie siarczków metali) dalsze utrzymywanie pompowania.

Zgłaszający szkodę wnieśli zażalenie na postanowienie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska do Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska²¹, który postanowieniem z dnia 12 listopada 2015 r.²², uchylił w całości postanowienie Regionalnego Dyrektora i orzekł o wszczęciu postępowania przed Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska.

Na ww. postanowienie GDOŚ skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie²³ złożyły ZGH Bolesław. WSA w wyroku z dnia 9 czerwca 2016 r.²⁴ oddalił skargę ZGH Bolesław.

ZGH Bolesław złożyły skargę kasacyjną od ww. wyroku WSA do Naczelnego Sądu Administracyjnego²⁵, który wyrokiem z dnia 20 lutego 2019 r.²⁶ uchylił zaskarżony wyrok WSA oraz zaskarżone postanowienie GDOŚ.

GDOŚ, postanowieniem z dnia 14 grudnia 2020 r.²⁷ umorzył swoje postępowanie w sprawie rozpatrzenia zażalenia na postanowienie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska z dnia 23 czerwca 2015 r., znak: ZS.510.11.2012.ZW. Postanowienie GDOŚ z 14 grudnia 2020 r., a także postanowienie RDOŚ z 23 czerwca 2015 r. o odmowie wszczęcia postępowania stało się prawomocne.

(akta kontroli str. 191-268)

---

¹⁹ Znak: ZS.510.11.2012.ZW

²⁰ Dalej: ZG Trzebieńka.

²¹ Dalej: GDOŚ.

²² Znak: DOA-ks.510.50.2015.mp.1.

²³ Dalej: WSA w Warszawie.

²⁴ Sygn. akt IV SA/Wa 80/16.

²⁵ Dalej: NSA.

²⁶ Sygn. akt II OSK 792/17.

²⁷ Znak: DOA-ks.510.50.2015.MM.2.

Gmina aktywnie uczestniczyła w działaniach na rzecz przeciwdziałania negatywnym skutkom likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany, szczególnie w aspekcie zaopatrzenia mieszkańców Gminy w wodę pitną. W tym celu Rada Gminy Klucze podjęła uchwałę nr XXXIII/171/2012 z 17 grudnia 2012 r. w sprawie wyrażenia zgody na wspólne działania na rzecz „przygotowania aplikacji i realizację zadania „Zaopatrzenie w wodę mieszkańców ziemi olkuskiej po zakończeniu eksploatacji złóż ZGH Bolesław w ramach Programu Regionalnego współfinansowanego przez MF EOG²⁸ 2009 – 2014, którego operatorem jest Ministerstwo Rozwoju Regionalnego”. Na tej podstawie, Wójt Gminy Klucze podpisał 20 grudnia 2012 r. Porozumienie o współpracy w ramach partnerstwa pomiędzy gminami: Olkusz (jako Lider), Bukowno, Bolesław i Klucze oraz PWiK w Olkuszu, a także Stowarzyszeniem „Szansa Białej Przemyszy”, w którym określono m.in. zadania i odpowiedzialność poszczególnych partnerów, konieczne środki finansowe i przede wszystkim zakres realizowanego Projektu, w tym. m.in. dokumentację projektowo-kosztorysową, strategię rozwoju dla obszaru funkcjonalnego zajmowanego przez gminy będące partnerami Projektu, analizę społecznych skutków restrukturyzacji ZGH Bolesław, z określeniem katalogu środków zaradczych a także komunikacji społecznej. Efektem realizacji Projektu było wykonanie niezależnego od ZGH Bolesław zasilania w wodę pitną mieszkańców gmin (partnerów projektu) z ujęć głębinowych, zlokalizowanych poza spodziewanym obszarem oddziaływania skutków likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany.

(akta kontroli str. 181-186, 364-365)

1.4 Gmina Klucze podejmowała wobec ZGH Bolesław działania wynikające z przepisów ustawy *Prawo geologiczne i górnictwo*, w zakresie obejmującym opiniowanie planów ruchu zakładu górnictwa i dodatków do ww. planów oraz koncesji.

W trakcie opracowywania dokumentów planistycznych Gmina korzystała z przekazanych przez przedsiębiorcę informacji w zakresie prognozowanych skutków likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany, w tym map z zaznaczonymi miejscami, gdzie mogą wystąpić podmokłości, zalewiska i podtopienia.

Urząd wydał pozytywną opinię *Planu ruchu likwidowanego zakładu górnictwa kopalni „Olkusz-Pomorzany”*, tj. postanowienie Wójta Klucze znak: GPK.6524.3.2020 z dnia 05 października 2020 r. opiniujące *Plan ruchu likwidowanego zakładu górnictwa kopalni „Olkusz-Pomorzany” na lata 2021 – 2025*, pod warunkiem spełnienia przez ZGH Bolesław zaleceń opisanych w *„Dokumentacji hydrogeologicznej określającej warunki hydrogeologiczne w związku z zakończeniem lub zmianą poziomu odwodnienia likwidowanego zakładu górnictwa rud cynku i ołowiu Kopalnia „Olkusz-Pomorzany”²⁹*, zatwierdzonej decyzją Marszałka Województwa Małopolskiego znak: SR-IX.7431.15.2019.LS z dnia 27.11.2019 r. W opinii w szczególności podkreślono potrzebę prowadzenia monitoringu zmian w środowisku wód powierzchniowych i podziemnych. W decyzji Dyrektora Okręgowego Urzędu Górniczego w Krakowie³⁰ zatwierdzającej opiniowany Plan ruchu zacytowano stanowisko ZGH Bolesław, odrzucające uwagi zawarte w pozytywnej opinii Urzędu do Planu ruchu, jako że *„żaden z warunków wskazanych w opinii Organu opiniującego nie został oparty na kryterium, którym przy opiniowaniu winien posługiwać się Wójt Gminy Klucze”*. W dalszej części uzasadnienia swojej Decyzji, Dyrektor OUG zacytował stanowisko ZGH Bolesław o prowadzeniu monitoringu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany według Programu monitoringu

²⁸ Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

²⁹ Dalej: Dokumentacja hydrogeologiczna.

³⁰ Dalej: Dyrektor OUG.

środowiska wodnego po likwidacji Kopalni, opracowanego na podstawie Dokumentacji hydrogeologicznej.

Wójt stwierdził, że „Gmina Klucze *nie ma zastrzeżeń do prowadzonej przez ZGH „Bolesław” S.A. działalności. Procedura dotycząca opiniowania Planu ruchu likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany została przeprowadzona zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze, które być może wymagają zmian w tym zakresie poprzez wzmocnienie roli samorządów”.*

(akta kontroli str. 95-113, 117-120, 364)

1.5 Mieszkańcy gminy Klucze byli informowani o możliwych skutkach zaprzestania funkcjonowania Kopalni Olkusz-Pomorzany, m.in. w czasie prowadzonych konsultacji społecznych na etapie opracowywania *studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Klucze, dla obszaru w granicach administracyjnych Gminy*. Odpowiadając na zawiadomienie Wójta Gminy Klucze z dnia 4 lipca 2014 r.³¹ o przystąpieniu do opracowywania ww. studium ZGH Bolesław w treści pisma z dnia 4 sierpnia 2014 r. zasygnalizowały możliwość wystąpienia podmokłości, zalewisk i podtopień terenu po likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany i przekazały Gminie Klucze mapę orientacyjną z zaznaczonymi ww. terenami. Informacje te zostały uwzględnione w opracowywanym studium, gdzie wskazano miejsca ewentualnych podmokłości, zalewisk i podtopień, a następnie informacje te zawarto w opracowywanych później miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego gminy Klucze. Zarówno ww. studium jak i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego przed uchwaleniem poddane były konsultacjom społecznym. Mieszkańcy gminy mieli zapewnioną możliwość zapoznania się z prognozowanymi skutkami likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany na etapie opracowywania dokumentów planistycznych. Przeprowadzone oględziny terenu, pomiędzy miejscowościami Ryczówek i Rodaki o długości ok. 3 km i średniej szerokości ok. 0,5 km z prognozowanymi podtopieniami i zalewiskami potwierdziły, że obejmują one obszary zarówno niezbudowane, dla których wprowadzono zakaz zabudowy jak też obszary z istniejącą już zabudową mieszkaniową i gospodarczą. Nie stwierdzono widocznych oznak podtopień lub zalewisk.

Na stronie internetowej Biuletynu Informacji Publicznej Urzędu Gminy Klucze³² w dniu 19 listopada 2014 r. została zamieszczona informacja o otwartych konsultacjach społecznych projektu dokumentu pn. *„Strategia rozwoju dla obszaru funkcjonalnego, zajmowanego przez gminy Olkusz, Bukowno, Bolesław i Klucze, która określi plan działań wobec ewentualnych podtopień na obszarach znajdujących się w strefie oddziaływania działalności górniczej likwidowanej kopalni”*. Wraz z projektem dokumentu udostępniono w wersji elektronicznej mapy z terenami potencjalnie zagrożonymi skutkami likwidacji kopalni. Dokument został opracowany przez Główny Instytut Górnictwa w Katowicach na zlecenie beneficjentów projektu pn. *„Zaopatrzenie w wodę mieszkańców ziemi olkuskiej po zakończeniu eksploatacji złóż przez Zakłady Górniczo-Hutnicze Bolesław”* - tj. Gminy: Olkusz (Lidera) oraz Bukowno, Bolesław, Klucze, PWiK Sp. z o.o. w Olkuszu (Partnerów) i Stowarzyszenia „Szansa Białej Przemszy” (Partnera Społecznego). Informacje te zostały także zamieszczone na stronie internetowej <https://bip.malopolska.pl/ugklucze/Article/get/id,987436.html>.

(akta kontroli str. 121-139)

³¹ Znak: GPK.6720.54.2014

³² Dalej: BIP UG Klucze.

Do Urzędu wpływały kierowane do różnych organów i instytucji państwowych liczne zawiadomienia o potrzebie podjęcia działań na rzecz m.in. ratowania wież wyciągowych i budynków nadszybi likwidowanej Kopalni Olkusz-Pomorzany (18 lutego 2022 r.), w sprawie zapadliska w miejscowości Hutki (12 stycznia 2022 r.), w sprawie ratowania przed likwidacją cennych lasów, rzek Baby, Sztoły i Białej i jeziora (8, 13, 20 i 26 listopada 2020 r., 17 maja 2021 r.)

Kwestię ochrony wież szybowych omówiono na posiedzeniu wspólnym Komisji Budżetu, Polityki Gospodarczej i Ochrony Środowiska oraz Komisji Oświaty, Kultury, Sportu, Zdrowia i Polityki Społecznej Rady Gminy Klucze w dniu 11 marca 2022 r. Radni zostali poinformowani o konsultacjach, poczynionych przez Wójta staraniach przeniesienia konstrukcji nadszybia szybu Dąbrówka na teren Pustyni Błędownskiej i adaptowania go do pełnienia funkcji wieży widokowej a także o „ratowaniu cennego dziedzictwa kulturowego Małopolski”. Żaden z radnych nie zabrał głosu w dyskusji.

(akta kontroli str. 85-86, 91-92, 164-180)

Mieszkańcy Gminy Klucze nie uczestniczyli w procesie opiniowania *Planu ruchu likwidacji kopalni Olkusz-Pomorzany*.

Wójt stwierdził, że „Opiniowanie planu ruchu odbywało się na podstawie przepisów ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. Prawo geologiczne i górnicze i ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego, z których obowiązek taki nie wynika. Zgodnie z art. 129 ust. 3 ustawy Prawo geologiczne i górnicze do likwidacji zakładu górniczego stosuje się odpowiednio przepisy o ruchu zakładu górniczego, a więc na podstawie art. 108 ust. 6b wymagane jest uzyskanie opinii właściwego wójta. Opinia wyrażana jest na wniosek przedsiębiorcy, w terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku. W przypadku niewyrażenia opinii w tym terminie zgodnie z ustawą uważa się, że właściwy wójt nie zgłasza uwag. W tym stanie prawnym ustawodawca nie wskazał na możliwość udziału mieszkańców gminy czy społeczeństwa w procesie opiniowania planów ruchu i nie określił trybu tego udziału. Wobec powyższego organ opiniujący (Wójt Gminy Klucze) nie miał możliwości zapewnienia mieszkańcom czy społeczeństwu udziału w procesie opiniowania planu ruchu dotyczącego likwidacji Kopalni Olkusz-Pomorzany”.

NIK podziela opinię Wójta, że termin 14 dni na wydanie opinii praktycznie uniemożliwia społeczeństwu udział w procesie opiniowania planu ruchu zakładu górniczego.

(akta kontroli str. 90-91, 365)

1.6 Informacja o zakończeniu przez ZGH Bolesław działalności wydobywczej z dniem 31 grudnia 2020 r., została przekazana Wójtowi Gminy Klucze pismem G1/535/2020 z dnia 18 sierpnia 2020 r. Nie wskazano w nim jednak konkretnej daty zaprzestania pompowania wód podziemnych. Ponadto, w Starostwie Powiatowym w Olkuszu w dniu 29 czerwca 2021 r. odbyło się spotkanie, na którym Prezes ZGH Bolesław poinformował przedstawicieli lokalnych samorządów, że w grudniu 2020 r. zakończył się proces wydobywania i rozpoczęty został proces likwidacji kopalni, który przebiega zgodnie z harmonogramem i przed końcem 2021 r. zostaną wyłączone pompy głównego odwodnienia.

(akta kontroli str. 89-90, 365-366)

Na terenie gminy Klucze do dnia zakończenia kontroli nie zaobserwowano jeszcze negatywnych skutków w środowisku spowodowanych zaprzestaniem pompowania wód w procesie likwidacji Kopalni w postaci zapadlisk, podmokłości czy podtopień.

Zdaniem Wójta, „na obecnym etapie nie można szczegółowo opisać działań jakie będą podejmowane w celu ich minimalizacji, będzie to możliwe dopiero po wystąpieniu konkretnych zjawisk. Skutki te mogą wystąpić nie tylko na terenach górniczych, ale także na pozostałych terenach znajdujących się w granicach

rozległego leja depresji. Urząd będzie podejmował działania adekwatne do skali i rodzaju negatywnych skutków likwidacji Kopalni, jakie wystąpią na terenie gminy Klucze”.

Wójt stwierdził, że na terenach, gdzie mogą wystąpić podmokłości, zalewiska i podtopienia konieczne będzie podjęcie działań minimalizujących negatywne skutki, tj. budowę nowych systemów odwodnienia, udrożnienie istniejących i nieczynnych obecnie rowów odwadniających czy lokalnych sieci melioracyjnych. *„W celu realizacji tych zadań na gruntach prywatnych zasadnym wydaje się być utworzenie spółki wodnej lub kilku spółek wodnych, których działalność regulują przepisy ustawy prawo wodne. Jeżeli będzie zachodzić taka potrzeba, Gmina Klucze podejmie działania inicjujące w tym zakresie”.*

(akta kontroli str. 92-93, 355-362, 365)

W ramach zabezpieczenia się przed skutkami likwidacji Kopalni, Gmina Klucze włączyła się w budowę nowego systemu zaopatrzenia w wodę mieszkańców powiatu olkuskiego, obejmującego m.in. budowę na terenie gminy Klucze studni głębinowych. Dotychczasowy system zaopatrzenia w wodę mieszkańców powiatu olkuskiego opierał się głównie na zasobach odpompowywanych wód kopalniach, których część po uzdatnieniu wykorzystywano na cele zaopatrzenia w wodę miejscowej ludności. Przyjęty przez ZGH Bolesław sposób likwidacji Kopalni poprzez zatopienie wymusił na PWiK w Olkuszu oraz na lokalnych samorządach konieczność niezwłocznego poszukiwania alternatywnych źródeł zaopatrzenia w wodę rejonu olkuskiego. Dnia 20 grudnia 2012 r. zawarte zostało porozumienie pomiędzy Gminą Olkusz (Liderem) oraz Gminą Bukowno, Gminą Bolesław, Gminą Klucze, PWiK Sp. z o.o. w Olkuszu (Partnerami) i Stowarzyszeniem „Szansa Białej Przemszy” (Partnerem Społecznym) mające na celu realizację projektu pn. *„Zaopatrzenie w wodę mieszkańców ziemi olkuskiej po zakończeniu eksploatacji złóż przez Zakłady Górniczo-Hutnicze Bolesław”.*

Kolejnym z działań, jakie podjął Urząd było opracowanie w 2021 r. dokumentacji technicznej budowy (wykonanie badań geologicznych i hydrogeologicznych) zbiornika retencyjnego i przeciwpowodziowego z funkcją rekreacyjną w Kolbarku – Kobylicy na rzece Biała Przemsza. Z analiz *Map ryzyka powodziowego* i map przekazanych Gminie Klucze przez ZGH Bolesław wynika, że dolina Białej Przemszy poniżej planowanego zbiornika w Kolbarku – Kobylicy jest zagrożona wystąpieniem powodzi. Budowa przedmiotowego zbiornika pozwoli na redukcję fali powodziowej i ochronę miejscowości poniżej planowanej zapory Kobylica-Golczowice. Wójt poinformował, że *„obecnie planowane jest przeprowadzenie dalszych badań i opracowanie raportu w zakresie natężenia przepływu w korycie rzeki Biała Przemsza. Analiza natężenia przepływu będzie miała kluczowe znaczenie dla podejmowania dalszych działań w tym zakresie”.*

(akta kontroli str. 92-93, 121-122, 181-190, 365)

1.7 Przepisy ustawy Pgg (art. 108 ust. 6) przewidują w przypadku likwidacji zakładu górniczego jedynie zasięgnięcie opinii właściwego wójta. Opinia ta nie ma mocy wiążącej dla organów zatwierdzających plany ruchu. Według Wójta, *„w przypadku dokumentów dotyczących tak ważnych zagadnień jak ruch zakładu górniczego czy jego likwidacja, rola organów opiniujących (współdziałających) powinna zostać wzmocniona chociażby poprzez zmianę instytucji „opinii” na „uzgodnienie”, które już ma moc wiążącą dla organów nadzoru górniczego”.*

W art. 108 ust. 6b ww. ustawy wskazano także kryterium takiej opinii, tj. *nienaruszenie zamierzoną działalnością przeznaczenia lub sposobu korzystania z nieruchomości określonego w art. 7, tzn., że podejmowanie i wykonywanie działalności określonej*

ustawą jest dozwolone tylko wówczas, jeżeli nie naruszy ona przeznaczenia nieruchomości określonego w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego³³ oraz w odrębnych przepisach. Zdaniem Wójta, „Często zdarza się, że działalność taka, co prawda nie narusza przeznaczenia nieruchomości w mpzp, ale może powodować znaczne ograniczenie w korzystaniu z tej nieruchomości np. wskutek wystąpienia zapadlisk, podmokłości, zalewisk czy podtopień. W opinii organu wskazane przez ustawodawcę kryterium zostało niesłusznie zawężone tylko do jednego zagadnienia, jest niewystarczające i wyklucza możliwość wskazania innych aspektów, skutkiem czego, ochrona interesów społeczności lokalnej została ustawowo ograniczona. Art. 144 Prawo geologiczne i górnicze stanowi, że właściciel nie może sprzeciwić się zagrożeniom spowodowanym ruchem zakładu górniczego, który jest prowadzony zgodnie z ustawą. Może jednak żądać naprawienia wyrządzonej tym ruchem szkody, na zasadach określonych ustawą. W innych przypadkach przedsiębiorca odpowiada za szkodę według zasad określonych w Kodeksie cywilnym, co może oznaczać wieloletnią batalię sądową”.

(akta kontroli str. 93-94, 365)

Urząd podejmował także próby zabezpieczenia interesów lokalnej społeczności na etapie prywatyzacji Zakładów Górniczo-Hutniczych „Bolesław” S.A. poprzez skierowanie do Ministra Skarbu Państwa prośby o zawarcie w akcie notarialnym planowanej sprzedaży lub prywatyzacji tych zakładów zapisów gwarantujących zapewnienie skutecznej formy ochrony praw mieszkańców i lokalnych samorządów. W tym celu, w dniu 15 marca 2012 r. PWiK w Olkuzi skierowało w imieniu wspólników (tj. gmin: Olkusz, Bukowno, Bolesław i Klucze) do Ministra Skarbu Państwa pismo, na które uzyskano stanowisko Ministra wyrażone w piśmie znak: DPR-HS-426-232/12 (MSP/DPR/3831/12/OH) z dnia 25 kwietnia 2012 r., z którego wynikało, że „W obecnym stanie prawnym brak podstaw, by obowiązki przewidziane uchwałą nr 85/63 Rady Ministrów³⁴ mogły obciążyć ZGH Bolesław”, a także aby „obciążyć ZGH Bolesław konsekwencjami zaprzestania odwodnienia w zakresie, w jakim spowoduje to brak możliwości wykorzystania dla celów pitnych odprowadzanych dotychczas wód dołowych, pobieranych przez PWiK Sp. z o.o.”

(akta kontroli str. 269-274, 365)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki, w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

IV. Uwagi i wnioski

W związku z niestwierdzeniem nieprawidłowości, Najwyższa Izba Kontroli nie formułuje uwag ani wniosków.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

³³ Dalej: mpzp.

³⁴ W dniu 21 lutego 1963 r. Rada Ministrów podjęła (niepublikowaną) uchwałę nr 85/86 w sprawie zabezpieczenia dostaw wody dla mieszkańców, przemysłu i rolnictwa rejonu olkuskiego w związku z zanikiem wody wskutek robót górniczych. Wskazano w niej obowiązki nałożone na m.in. Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Katowicach i Krakowie a także ministrów rządu PRL – wśród tych organów nie wskazano na ZGH Bolesław.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK, kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Katowice, dnia 12 września 2022 r.

Kontrolerzy
Mirosław Sekuła
Doradca techniczny

.....
Stanisław Tarnowski
Główny Specjalista kp.

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Katowicach